

(इंग्रजीमध्ये टंकलिखित केलेल्या न्यायनिर्णयाचा मराठी अनुवाद)

भारत संघराज्य आणि इतर

विरुद्ध

ब्रिज लाल ठाकुर

१७ मार्च १९९७

[न्यायमूर्ती के. रामास्वामी आणि न्यायमूर्ती जी. टी. नानावटी]

सेवा कायदा.

आरक्षण - रेल्वे रुग्णालय - ई. सी. जी. तंत्रज्ञ - नाट्य सहाय्यकांच्या पदोन्नतीद्वारे भरले जाईल - रोस्टरच्या परिभ्रमणानुसार अनुसूचित जातींसाठी राखीव रिक्त जागा - रोस्टरच्या परिभ्रमणानुसार अनुसूचित जातीच्या उमेदवाराला योग्य आढळले आणि पद - अपात्र उमेदवाराला पदोन्नती देण्यात आली. अनुसूचित जातीच्या उमेदवाराने नियुक्तीला आव्हान देत असा युक्तिवाद केला की रोस्टरनुसार आरक्षण हे एकमेव पद असल्याने दावा असंवैधानिक न्यायाधिकरणाने मंजूर केला आणि नियुक्ती बाजूला ठेवली-ई. सी. जी. च्या एकाच पदावर पदोन्नतीद्वारे नियुक्ती. ४० गुण पद आणि परिभ्रमण नियम लागू करणारे तंत्रज्ञ, अनुसूचित जातीच्या उमेदवाराचा उक्त रिक्त जागेवर विचार करणे हे संविधानाच्या कलम १४ आणि १६ (१) चे उल्लंघन नाही.

भारतीय संघराज्य आणि इतर विरुद्ध माधव पिता गजानन चौबल आणि इतर, जे. टी. (१९९६) ९ एस. सी. ३२० वर अवलंबून होते.

ए. आर. चौधरी विरुद्ध भारत सरकार आणि इतर, [१९७४] १ एस. सी. सी. ८७; व्यावसायिक कर आयुक्त विरुद्ध डी. सेतु माधव राव, [१९९६] ७ एस. सी. सी. ५१२; एफ. वेंकटेश्वरलू विरुद्ध ए. पी. सरकार, [१९९६] ५ एस. सी. सी. १६७ आणि बिहार राज्य विरुद्ध बागेश्वरदी प्रसाद, [१९९५] पुरवणी १ एस. सी. सी. ४३२, संदर्भित.

दिवाणी अपील न्यायाधिकरण: दिवाणी अपील क्रमांक - २२३६/१९९७

एल. पी. ए. क्रमांक ८१५/१९९५ मधील पाटणा उच्च न्यायालयाच्या दिनांक २. ५. ९६ च्या निकाल आणि आदेशावरून.

अपीलकर्त्यासाठी बी. बी. सिंग.

प्रतिवादीसाठी एस. बी. सान्याल आणि रंजन मुखर्जी.

न्यायालयाने पुढील आदेश दिला विलंब माफ केला.

अनुमती दिली

आम्ही दोन्ही बाजूंचा विद्वान वकिलांचे म्हणणे ऐकले आहे.

विशेष अनुमतीद्वारे हे अपील ३१ मार्च १९९५ रोजी सी. ए. टी., नवी दिल्ली यांनी मूळ अर्ज क्र. १८०१/९४ मध्ये पारित केलेल्या आदेशावरून उद्भवते.

१२००-२०४० च्या वेतनश्रेणीतील ई. सी. जी. तंत्रज्ञ हे पद ३० नोव्हेंबर १९९३ रोजी सेंट्रल हॉस्पिटल, नॉर्दर्न रेल्वेमध्ये रिक्त झाले होते, श्रीमती विल्यम चंद या सर्वसाधारण उमेदवार, त्या पदावर असलेल्या निवृत्तीमुळे. या पदावर रंगमंच सहाय्यकांच्या पदोन्नतीसाठी ट्रेड टेस्ट घेण्यात आली ज्यामध्ये श्रीमती. अनुसूचित जातीतील प्रकाश कौर आणि अन्य दोघांना बोलावण्यात आले. रोस्टरच्या रोटेशननुसार भरण्यात येणारी रिक्त जागा पुढे चालू ठेवण्यात

येणारी पदे अनुसूचित जातीसाठी राखीव ठेवण्यात आली होती. ८ डिसेंबर १९९४ रोजी झालेल्या ट्रेड चाचणीत श्रीमती. प्रकाश कौर योग्य ठरल्या आणि त्यानुसार त्यांना ई. सी. जी. तंत्रज्ञ म्हणून बढती देण्यात आली. तंत्रज्ञ ९ डिसेंबर १९९४ या दिनांका पासून प्रभावी. प्रतिवादी एका अयशस्वी उमेदवाराने मूळ अर्ज दाखल केला. न्यायाधिकरणात असा युक्तिवाद केला की ई.सी.जी. तंत्रज्ञ हे एकमेव पद आहे, रोस्टरनुसार आरक्षण हे असंवैधानिक आहे कारण यामुळे १०० % आरक्षण मिळेल. या वादाला न्यायाधिकरणाची बाजू मिळाली. त्यानुसार, श्रीमती यांची पदोन्नती देऊन नियुक्ती बाजूला ठेवली. प्रकाश कौर यांना दिले आणि ते अनारक्षित पद मानून प्रतिवादीच्या प्रकरणाचा नियमानुसार नियुक्ती करण्याबाबत विचार करण्याचे निर्देश दिले. हा वाद आता एकसंध राहिलेला नाही. हे न्यायालय भारत संघ आणि इतर विरुद्ध माधव पुत्र गजानन चौबल आणि इतर जे. टी. (१९९६) ९ एस. सी. ३२० या तीन न्यायाधीशांच्या खंडपीठाने ए. आर. चौधरी विरुद्ध भारत संघ आणि इतर, एफ. [१९७४] १ एस. सी. सी. ८७, व्यावसायिक कर आयुक्त विरुद्ध डी. सेतु माधव राव, [१९९६] ७ एस. सी. सी. ५१२, वेंकटेश्वरलू विरुद्ध ए. पी. सरकार, [१९९६] ५ एस. सी. सी. १६७ आणि बिहार राज्य विरुद्ध बागेश्वरदी प्रसाद, [१९९५] पुरवणी १ एससीसी ४३२. "जरी एकच पद असले, तरी एकल बिंदू पदावर उद्भवलेल्या रिक्त पदांसाठी सरकारने रोटेशन आणि रोस्टर पॉईंटचा नियम लागू केला असेल आणि राखीव प्रवर्गातील उमेदवाराने ज्या ठिकाणी त्यांचा विचार केला जाऊ शकतो त्या ठिकाणी दाखल करण्याचा प्रयत्न केला असेल, तर असा नियम संविधानाच्या कलम १४ आणि १६ (१) चे उल्लंघन करणारा नाही", असे मत मांडण्यात आले होते, अशा परिस्थितीत राष्ट्रीय बचत योजना सेवेतील सचिवपद हे एकल बिंदू पद होते, ज्यासाठी उक्त पदातील रिक्त पदासाठी ४० बिंदू रोस्टर कायम ठेवण्यात आले होते. जेव्हा अनुसूचित जमातीच्या उमेदवाराची परिभ्रमण नियमाच्या आधारे

पदोन्नतीसाठी निवड करण्यात आली, तेव्हा न्यायाधिकरणाने असे म्हटले की ही पदोन्नती संविधानाच्या कलम १४ आणि १६ (१) चे उल्लंघन करणारी आहे. तो आदेश उलटताना असे म्हटले गेले की:

" अशा प्रकारे, सरकारने एकाच पदासाठी रोटेशनच्या नियमाचे पालन केले आहे आणि एकाच पदासाठी ४० गुणांची रोस्टर लागू करण्यात आली होती आणि अनुसूचित जाती आणि अनुसूचित जमातींसाठी राखीव असलेली रिक्त जागा जेव्हा आणि जेव्हा उद्भवली होती, तेव्हा उमेदवार उपलब्ध असताना भरण्याचा प्रयत्न करण्यात आला होता. अशा प्रकारे, अनुसूचित जमातींसाठी राखीव असलेल्या सचिवांच्या रिक्त पदावरील रोस्टर पॉईंट क्रमांक ४ वैध आणि घटनात्मक होता असे आम्ही मानतो. जेव्हा अधिकारी उपलब्ध असेल आणि विचारासाठी पात्र असेल, तेव्हा त्याला नियमांनुसार विचार करण्याचा आणि सचिव म्हणून पदोन्नती मिळण्याचा अधिकार होता. त्यामुळे न्यायाधिकरणाने एकाच पदासाठी परिभ्रमण नियम लागू केला जाऊ शकत नाही असे निर्देश देणे योग्य नव्हते. हे आमच्या निदर्शनास आणून दिले जाते की मूळ पदोन्नतीदाराचा कार्यवाही प्रलंबित असताना मृत्यू झाला आणि म्हणून जेव्हा रोस्टरनुसार रोटेशनच्या नियमांनुसार रिक्त जागा उद्भवेल तेव्हा ती कायदानुसार भरली जाईल.

त्यानुसार, ४० अंकी पद आणि चक्री नियम लागू करून ई. सी. जी. तंत्रज्ञाच्या एकाच पदावर पदोन्नतीद्वारे आम्ही ती नियुक्ती करतो. प्रकाश कौर ही रिक्त जागा संविधानाच्या अनुच्छेद १४ आणि १६ (१) चे उल्लंघन करणारी नाही. पदोन्नती कायदेशीर आणि वैध आहे. त्यामुळे न्यायाधिकरणाने ई. श्रीमती प्रकाश कौर यांची पदोन्नती रद्द करणे चुकीचे ठरले.

त्यानुसार अपील मान्य करण्यात आले. प्रशासकीय न्यायाधिकरणाचा आदेश बाजूला ठेवला आहे. याचिका फेटाळली जाते. खर्चा बाबत कोणतेही आदेश नाहीत.

आर. पी.

अपीलाला मान्यता देण्यात

आली.

अस्वीकरण

या न्याय निर्णयाच्या मराठी भाषेतील या अनुवादाचा वापर हा पक्षकार असल्यास त्याच्या तिच्या मातृभाषेमध्ये त्याचा अर्थ समजून घेण्यापुरताच मर्यादित राहील आणि त्याचा इतर कोणत्याही कारणाकर्ता वापर करता येणार नाही तसेच इंग्रजी भाषेतील हाच सर्व व्यावहारिक आणि कार्यालयीन वापरा करिता विश्वसनीय असेल आणि तोच त्यातील आदेशाच्या निष्पादन आणि अंमलबजावणी करता वैध मानला जाईल.